

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

**Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES:

**Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers**

ВИПУСК 39. ТОМ 2
ISSUE 39. VOLUME 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 29.06.2021)*

Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомя]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Вип. 39. Том 2. – 318 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також філології, мистецтвознавства, психології.

Редакційна колегія:

Пантюк М.П. – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Душний А.І.** – співредактор, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка), член-кореспондент (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Дмитрів І.І.** – відповідальний секретар, кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Андрєєв В.М.** – доктор історичних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка); **Бермес І.Л.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка); **Галів М.Д.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галик В.М.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гжесяк Ян** – доктор габілітований, надзвичайний професор кафедри (Державна вища професійна школа); **Гриченко Г.З.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дутчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Засць В.М.** – кандидат мистецтвознавства, заступник декана факультету народних інструментів (Національна музична академія України імені Петра Чайковського); **Зимомя І.М.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Корсак Р.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Кравчик М.О.** – кандидат філософських наук, доцент (Міжнародний гуманітарний університет); **Маршалек-Кава Джоанна** – доктор наук, доцент (Університет Миколая Коперника в Торуні, Торунь, Польща); **Масненко В.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького); **Мафтин Н.В.** – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Мацьків П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Невмержицька О.В.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пантюк Т.І.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петречко О.М.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Печарський А.Я.** – доктор філологічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Синкевич Н.Т.** – кандидат мистецтвознавства (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ситник О.М.** – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького); **Сташевська І.О.** – доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчальної роботи (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Сташевський А.Я.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія інформатизації); **Стецик Ю.О.** – доктор історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Стреначикова Марія** – доктор наук (doc. CSc., PhD.), (Академія мистецтв у Банській Бистриці); **Тельвак В.П.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Устименко-Косоріч О.А.** – кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту культури і мистецтв (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка); **Чик Д.Ч.** – доктор філологічних наук, доцент (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка); **Яворська Г.Х.** – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний гуманітарний університет); **Янишин Б.М.** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Інститут історії України НАН України); **Яремчук В.П.** – доктор історичних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»)

Збірник індексується в міжнародній базі даних Index Copernicus International.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 6143 від 28.12.2019 р. (додаток 4) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 016 – Спеціальна освіта).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі філологічних наук (035 – Філологія) та у галузі культури і мистецтва (022 – Дизайн, 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 – Хореографія, 025 – Музичне мистецтво, 026 – Сценічне мистецтво, 027 – Музеєзнавство, пам'яткознавство, 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності).

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Серія КВ № 19906-9706Р від 14.05.2013 р.

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційному сайті видання www.aphn-journal.in.ua

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомя І.М.
Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100. тел.: (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2021
© Пантюк М.П., Душний А.І., Зимомя І.М., 2021

Ольга МОРГУНОВА. Специфіка образу антагоніста в ранній творчості Карлоса Руїса Сафона (на матеріалі роману «Опівнічний палац»).....	152
Lamiya MUGALOVA. Spatial functional-semantic field in the English and the Azerbaijani languages.....	157
Anna NYRADYMKА. Genre features and place of psychological Internet-discourse in discourse typology.....	164

ПЕДАГОГІКА

Надія КОБРИН. Професійна підготовка бакалаврів із медичної інформатики в Канаді: від історії до сучасності.....	169
Вікторія КОВАЛЬОВА. Аналіз феномену «правова культура» в гуманітарних науках.....	175
Тетяна КОЛЕЧИНЦЕВА. Проблема диференціації та диференційованого підходу до навчання у дидактиці та методиці фізики.....	181
Наталія КРОПОЧЕВА. Репозитарії закладів вищої педагогічної освіти: нові можливості для наукових бібліотек.....	186
Олена КУДРЯВЦЕВА, Ольга ШАРАГОВА. Гра як засіб формування граматичної компетентності в учнів середньої школи.....	196
Інна ЛЕБІДЬ, Олена ДУТКО. Організація управління навчальними закладами в Правобережній Україні в ХІХ – на початку ХХ століття.....	203
Оксана ЛИТВИН, Андрій ЛИТВИН. Інноваційні технології у риторичній підготовці майбутніх фахівців.....	214
Ольга ЛІТОВЧЕНКО. Формування діалогічних умінь у дітей старшого дошкільного віку.....	221
Леся МАРТИРОСЯН. Соціокультурний підхід до виховання як методологічна основа дослідження його сутності.....	229
Ірина МИСЬКІВ. Компетентнісний підхід як умова інтеграції української освіти у світовий простір.....	238
Ганна МИЦИК, Михайло ПРИШЛЯК. Деякі питання, пов'язані із застосуванням назв професійних кваліфікацій в освітньо-професійних програмах «Логопедія» другого (магістерського) рівня вищої освіти.....	242
Олена МІЛЕВСЬКА. Формування емотивів у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення: психологічний і лінгводидактичний підходи.....	249
Юрій НЕСІН. Аналіз франкомовного підручника «Піксель 1».....	256
Лілія ОВДІЙЧУК. Інтеграційність мистецького контексту аналізу художнього твору в літературознавчій підготовці майбутніх учителів української мови та літератури.....	261
Роксоляна ОЛІЙНИК. Інклюзивна освіта в Польщі: теоретичний аспект.....	267
Тамара ОТРОШКО, Юлія ЛИСЕНКО, Наталія КВІТКО. Соціальний супровід студентської молоді з особливими потребами в закладах вищої освіти.....	275
Яна ПАВЛЩЕВА. Швидкість та точність мовлення на заняттях з англійської: як знайти баланс.....	281
Дмитро ПЕЛИПАСЬ. Стан спортивно-патріотичної діяльності здобувачів у закладах освіти: зарубіжний досвід.....	287
Альона ПРИХОДЬКО. Дидактичний потенціал використання інтернет-мемів у процесі мовної підготовки здобувачів вищої освіти із числа іноземних громадян.....	293
Оксана РОМАНЕНКО, Лариса ДЗЕВИЦЬКА, Ірина ЗАБОЛОТСЬКА. Формування лексичної компетенції студентів нелінгвістичних спеціальностей (на матеріалах франкомовних ЗМІ, присвячених епідемії коронавірусу).....	299
Ірина РУДНЄВА, Ліна МАЄВСЬКА. Покинь мишку – візьмись за книжку.....	307

УДК 378.091.12:159

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-35>**Оксана ЛИТВИН,***orcid.org/0000-0002-8549-5123**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови**Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) ioksanalytvyn@gmail.com***Андрій ЛИТВИН,***orcid.org/0000-0002-7755-9780**доктор педагогічних наук, професор,**професор кафедри практичної психології та педагогіки**Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(Львів, Україна) avlytvyn@gmail.com*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РИТОРИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розкрито сутність понять «риторична підготовка майбутніх фахівців», «риторична компетентність». У зв'язку зі світовими процесами глобалізації й інтеграції економіки, культури, суспільно-державних структур важливим завданням соціально-економічної трансформації нашої держави є перехід до сталого інноваційного розвитку. Це потребує фахівців, що володіють новітніми методами і технологіями, також зростають вимоги до риторичної компетентності випускників вищої школи, передусім тих, кому за родом діяльності доводиться роз'яснювати, доводити, переконувати. Визначено актуальність риторичної підготовки для фахівців, сфера діяльності яких належить до підвищеної мовленнєвої відповідальності. Опанування теорії риторики і практичного досвіду застосування набутих знань і вмінь дасть їм змогу вирішувати низку важливих професійних завдань завдяки розвиненим умінням: ведення дискусії та переконання як основного виду взаємодії фахівців із колегами і клієнтами; подолання комунікативних бар'єрів і, як наслідок, формування контактності та налагодження комфортного середовища професійного спілкування; опанування вербальними і невербальними засобами комунікації та переконання; засвоєння інструментів мовленнєвого впливу; оволодіння навичками самопрезентації, публічного виступу тощо. Виокремлено проблеми вдосконалення методики риторичної підготовки і впровадження інноваційних технологій у професійній освіті. Велике значення для формування риторичної компетентності мають такі інноваційні технології: інтерактивні, діалогові, ігрові, тренінгові, кейс-стаді, інформаційно-комунікаційні, самостійної керованої роботи студентів тощо. Відзначено, що викладачі риторики мають досконало володіти цими технологіями, що забезпечують активне залучення майбутніх фахівців до навчальної, науково-дослідницької та самостійної діяльності, збільшують потенціал риторики, роблять більше індивідуалізованим як навчання, так і сприйняття ораторського мистецтва у цілому.

Ключові слова: риторична підготовка майбутніх фахівців, риторична компетентність, інноваційні освітні технології, заклади вищої освіти.

Oksana LYTVYN,*orcid.org/0000-0002-8549-5123**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language**Lviv Polytechnic National University**(Lviv, Ukraine) ioksanalytvyn@gmail.com***Andrii LYTVYN,***orcid.org/0000-0002-7755-9780**Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,**Professor at the Department of Practical Psychology and Pedagogy**Lviv State University of Life Safety**(Lviv, Ukraine) avlytvyn@gmail.com*

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN FUTURE SPECIALISTS' RHETORICAL TRAINING

The article reveals the essence of the concepts "future specialists' rhetorical training" and "rhetorical competence". In connection with the world processes of globalization and integration of economy, culture, public and state structures, an important task of socio-economic transformation of our state is the transition to sustainable innovative development. This requires specialists who know the latest methods and technologies, and the requirements for the rhetorical competence

of higher school graduates are also growing, especially for those who, by the nature of their activities, have to explain, prove, and convince. The relevance of rhetorical training for specialists, the scope of which belongs to the increased speech responsibility, is determined. Mastering the theory of rhetoric and practical experience of applying the acquired knowledge and skills will allow them to solve a number of important professional tasks due to their well-developed skills: conducting discussions and persuasion as the main type of specialists' interaction with colleagues and clients; overcoming communication barriers and, as a result, forming contacts and establishing a comfortable environment for professional communication; mastering verbal and nonverbal means of communication and persuasion; mastering the tools of speech influence; mastering the skills of self-presentation and public speaking, etc. The problems of improving the methods of rhetorical training and implementation of innovative technologies in professional education are highlighted. The following innovative technologies are important for the rhetorical competence formation: interactive, dialogue, game, training, case studies, information and communication, students' self-guided work, etc. It is noted that teachers of rhetoric should be fluent in these technologies, which ensure the active involvement of future professionals in teaching, research and independent activities, increase the potential of rhetoric, make both learning and perception of public speaking in general more individualized.

Key words: rhetorical training of future specialists, rhetorical competence, innovative educational technologies, higher education institutions.

Постановка проблеми. Важливим завданням соціально-економічної трансформації нашої держави є перехід до сталого інноваційного розвитку, за якого провідним ресурсом є інтелектуальний потенціал країни. Це потребує фахівців, що володіють новітніми методами управління виробничими технологіями, засобами сфери обслуговування, механізмами адміністрування різних процесів. Також зростають вимоги до комунікативної компетентності працівників усіх рівнів і профілів. Для цього необхідні нововведення в освіті та професійній підготовці трудових ресурсів. Українська вища освіта покликана забезпечити формування соціально ініціативної та професійно компетентної особистості, здатної ефективно взаємодіяти і співпрацювати з іншими, спроможної переконувати і вести за собою.

Особливе місце серед навчальних курсів вищої освіти нині належить «Риторичі» – лінгвістичній дисципліні, спрямованій на розвиток мовлення студентів, підвищення їхньої мовленнєвої культури, опанування практичних умінь і навичок ефективної діяльності в різних ситуаціях професійного спілкування (публічна комунікація та ін.). Цей курс активно впроваджується в закладах вищої освіти (ЗВО), оскільки дає змогу сформувати особистісно-ділові (комунікативні) та професійно важливі (лідерські тощо) якості фахівців.

Аналіз досліджень. Концептуальні ідеї риторичної освіти запропонували Л. Богославець, Н. Криштоф, З. Куньч, Л. Мацько, Г. Онуфрієнко, Г. Сагач, Л. Ткаченко, Ю. Швалб та ін. Важливі питання опанування риторичної компетентності досліджено в контексті підготовки військовослужбовців (Т. Чернишова), залізничників (Л. Кузьміна), менеджерів (Д. Ципіна), педагогів (Н. Голуб, О. Залюбовська, Н. Калюжка, Л. Каніболоцька, А. Певрушина, Н. Янц), рятувальників (Х. Макович), психологів (Т. Конівіцька), філоло-

гів (О. Кучерук), школярів (В. Нищета), юристів (В. Молдован, С. Тягнирядно) тощо. На думку цих науковців, цілі, зміст і структура навчання риторичної науки визначаються національними й історичними традиціями, рівнем розвиненості та статусом риторичної науки. Теоретико-методологічними основами риторичної підготовки фахівців визначено положення системного, діяльнісного, гуманістичного, особистісно орієнтованого, компетентнісного, комунікативного та контекстного підходів.

Науковці вказують, що викладачам риторичної науки необхідно добирати якісно нові методи роботи, пов'язані з інноваційними, інтерактивними технологіями навчання. Протягом останніх десятиліть активно проводяться дослідження зі створення та застосування інноваційних технологій: діалогового, модульного, рефлексивно-творчого навчання та ін. Питанням педагогічної інноватики присвячено праці І. Дичківської, О. Дубасенюк, М. Кларіна, Н. Кузьміної, В. Паламарчук, О. Пехоти, С. Сисоевої, П. Сікорського, В. Сластьоніна та ін. Їхні розробки пов'язані з прагненням вийти за межі традиційної освітньої системи, осмислити і впровадити новітні підходи, вироблені педагогічною наукою. Водночас недостатньо дослідженими залишаються сучасні продуктивні технології формування риторичної компетентності майбутніх фахівців. При цьому практика вивчення риторичної науки у ЗВО виявила суттєві недоліки професійно орієнтованих риторичних умінь і навичок випускників, рівень яких переважно не відповідає міжнародним стандартам, що потребує науково-методичного пошуку. Погоджуємося з твердженням, що недосконалість риторичної підготовки часто зумовлена невмінням викладачів ЗВО визначити мету та завдання педагогічного спілкування, добирати навчальний матеріал, відповідні технології навчання (Каніболоцька, 2016: 137).

Мета статті – дослідити перспективи використання інноваційних освітніх технологій задля підвищення ефективності професійно орієнтованого викладання риторики у ЗВО технічного профілю.

Виклад основного матеріалу. У соціально-гуманітарній сфері традиційно вважається, що інформація має передаватися цікаво, невимушено, емоційно, натхненно. Вагомі, шановані професії соціономічного типу, які передбачають взаємодію «людина – людина» (політика, дипломата, юриста, підприємця, священика, лікаря, педагога, психолога тощо), обов'язково ґрунтуються на розвинених мовних здібностях і якостях професійного оратора, комунікатора. Підготовка таких фахівців, безумовно, потребує формування у них розвинутої риторичної компетентності (Богославець, 2012: 233).

Згідно з вимогами стандартів вищої освіти, фахівець має трансформувати опановані знання з красномовства у проблеми і ситуації повсякденної професійної діяльності, вміти користуватися риторичними засобами задля продуктивної комунікації, виступати з доповідями на диспутах, семінарах, конференціях тощо. Риторика – навчальна дисципліна, наука та мистецтво, спрямовані на розвиток творчої, гармонійної особистості, здатної ефективно володіти думкою та словом, вміти переконувати і викладати власні міркування (Онуфрієнко, 2008). Мета викладання риторики – навчити аналізувати і створювати різні види сучасної словесності, сформувані практичні вміння та навички укладання текстів виступів та їх публічне проголошення. З огляду на це, потрібно виробити свідоме ставлення студентів до навчання, зорієнтованого на практичне опанування таких кроків, як вибір виду, теми, формулювання назви, основної ідеї та мети, складання плану виступу, робота над мовою та композиційно-логічним розташуванням його частин (Русанівський та ін., 2004).

Нині риторика є інтегрованою дисципліною, що охоплює опанування сукупності гуманітарних знань (історія ораторського мистецтва, теорія словесності, поетика) та має виражене фахове спрямування, оскільки набули поширення спеціалізовані види риторики (академічна, ділова, політична, судова тощо) (Ткаченко, 2016: 92). Незважаючи на істотні відмінності обсягу, змісту та спрямованості курсів у різних ЗВО та для різних спеціальностей, усім викладачам цієї дисципліни необхідно володіти методикою її вивчення, передусім дидактичними закономірностями і специфічними принципами.

Погоджуємося з доречністю дотримання у процесі риторичної підготовки у ЗВО принципів гуманістичної педагогіки (індивідуальної освіт-

ньої траєкторії, самостійної роботи студентів, інтерактивності тощо) і принципів формування та розвитку риторичної компетентності майбутніх фахівців (Н. Голуб, О. Залюбківська, Л. Каніболоцька, Т. Конівіцька, О. Кучерук, Л. Мацько, О. Мацько, В. Нищита, О. Ранюк): *історичності та наступності; мисленнєво-мовленнєвої активності; діалогічності; педагогічного партнерства; рефлексивності; креативного текстотворення; інтегрування риторичних і професійних знань та вмінь* (Конівіцька, 2020: 7). Також важливі вимоги принципів: *зв'язку риторичної теорії та практики мовлення; колективної взаємодії та індивідуального підходу; комплексного розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності; змагальності та емоційного комфорту* (Богославець, 2012: 234). Таким чином, вивчення риторики ґрунтується на активному спілкуванні, співробітництві, взаємоповазі та толерантності, співпраці викладача та студентів, використанні новітніх технічних засобів. При цьому необхідно наповнити навчання змістом, актуальним для майбутніх фахівців.

Доречно зауважити, що сучасні виклики потребують розширення змісту риторичної підготовки у ЗВО, адже короткий ознайомчий курс риторики не гарантує випускникам якісну професійно спрямовану риторичну компетентність. Тому погоджуємося з фахівцями, які вносять до навчальних планів магістерського рівня варіативний курс «Риторична майстерня» та посилюють риторичну підготовку, залучаючи студентів до позааудиторної роботи. Зокрема, у закладах організують гуртки красномовства, проводять конкурси ораторів, різноманітні тренінги, панельні дискусії, майстер-класи і зустрічі з відомими риториками і профільними фахівцями, що володіють мистецтвом публічного виступу, а також спонукають студентів відвідувати авторські школи, центри, форуми ораторської майстерності тощо.

У контексті інтенсифікації форм і методів навчання риторики вкажемо на можливості проблемної лекції, лекції-візуалізації, лекції удвох, лекції із запланованими помилками, лекції-презсконференції, семінару-дискусії, ділових ігор, моделювання ситуацій, а також науково-дослідної роботи студентів тощо. Та позаяк вивчення риторики є практико орієнтованим, основна увага звертається на практичні заняття. Для студентів – це передусім можливість практикуватися у публічних висловлюваннях, успішність яких залежить від риторичних здібностей і загальної мовленнєвої підготовки. Однак їх недостатність не є перешкодою: непевність і боязнь виступати і дискутувати повинні бути зняті під час занять.

Підготовка студентами доповідей на задані теми є обов'язковим, передбаченим програмою видом роботи. Зважаючи на брак часу, що відводиться на вивчення риторики, потрібно так організувати роботу студентів, щоб надати можливість для якісної підготовки до безпосереднього виголошення промови, сприяти розвитку вміння синтезувати інформацію та добирати саме те, що є доречним відповідно до конкретної ситуації, аудиторії, мети спілкування тощо. Не менш важливою є організація інших учасників заняття – слухачів. Викладач має дати студентам настанову на усвідомлене сприйняття, ставлення запитань, обговорення й аналіз виступів.

Викладач має наблизити засоби вивчення риторики до майбутньої професійної сфери студентів, водночас розширюючи їхній загальний кругозір і творчу активність. Для цього застосовуються вправи на розвиток мовлення, риторичні вправи, аналіз риторичних текстів, декламаційний практикум, дискусії, інтерв'ю, дидактичні ігри тощо (Мацько, 2003; Куньч та ін., 2018). Завдання доцільно використовувати в певному порядку, що відображає системний характер підготовки оратора до промови. Значне місце на практичних заняттях посідає аналіз виступів професійних ораторів та початківців, який розвиває увагу й аналітичні здібності студентів, вміння порівнювати і зіставляти значення слів, аналізувати контекст, розрізняти головну та другорядну інформацію, об'єктивний і суб'єктивний план у промові.

Перспективним для освітнього процесу науковці вважають опанування одного з розділів риторичного канону – топосу як способу аргументування, створення та розвитку змісту виступу. Це дає змогу студентові зрозуміти, що процес створення задуму керується певними прийомами, які риторика визначає як «сміслові моделі» висловлювання (Косянчук, 2009: 34). Готуючись до публічної промови, майбутні фахівці переводять структуру її змісту в структуру власної свідомості, шукають відповідність між предметом промови і засобом його представлення у своєму мисленні. При цьому вони заглиблюються в різноманітні аспекти особистісної сфери. Ця складна діяльність є дієвим засобом формування активної, мислячої особистості (Богославець, 2012: 235).

Останнім часом методика вивчення риторики зазнала суттєвих змін. Найпоширенішими і найбільш продуктивними нині є комунікативно орієнтований, професійно спрямований і проблемний підходи. Зокрема, комунікативно орієнтований підхід максимально наближує освітній процес до реальних обставин мовлення (Ткаченко, 2016).

Таке наближення сприяє виконанню найважливішої функції вивчення риторики – всебічного розвитку розумової діяльності, комунікативних і творчих здібностей студентів. Досвід свідчить, що формування риторичної компетентності майбутніх фахівців потребує моделювання в освітньому процесі стандартних і нетипових ситуацій спілкування, що виникають у різних сферах, зокрема реальної професійної взаємодії, та стосуються різних тем (контекстне навчання).

При цьому викладання риторики потребує такого навчання, яке забезпечило б поступовий перехід до виконання професійних функцій із відповідною зміною мотивів, засобів, способів і результатів діяльності. Цього можна домогтися лише в разі професійної спрямованості всіх компонентів підготовки, що дає змогу майбутнім фахівцям удосконалювати свою компетентність, навчитися займати активну позицію, ухвалювати рішення, формувати професійно важливі якості. Викладач повинен якнайширше використовувати інтерес студентів до професійного розвитку, оскільки вони докладають усіх зусиль до виконання освітніх завдань, коли переймаються її метою та змістом і вважають їх значущими для своєї подальшої діяльності.

Перевіраним способом вирішення завдань, що виникають у процесі практико орієнтованої підготовки, є використання методів проблемного навчання. У вивченні риторики проблемний підхід дає змогу: істотно збільшити обсяг засвоєння знань із ораторського мистецтва; навчити студентів вибору, аргументації, систематизації, інтерпретації фактів і суджень; навчити студентів ефективним прийомам взаємодії; збільшити частку безпосереднього спілкування, заохочувати смислотворчість (Косинець, Динич, 2008: 11).

На думку Т. Конівіцької, комплексна методика формування риторичної компетентності у ЗВО відображає напрями реалізації змісту риторичної освіти фахівців і спрямована на опанування професійно риторичних знань, умінь і навичок, які сприяють особистісному розвитку та підвищенню самореалізаційного потенціалу студентів. Її етапами є усвідомлення, розвиток, актуалізація та адаптація, що передбачає взаємозумовленість і наступність тривалого процесу вироблення всіх компонентів та аспектів риторичної компетентності фахівця певного профілю (Конівіцька, 2020: 15).

Методика риторичної підготовки у ЗВО є цілісною системою, яка передбачає впровадження різноманітних форм, методів і технологій. При цьому доречно поєднувати різні види навчання: колективне, кооперативне, тренінгове та про-

фесійно ситуативне. Як указують дослідники, колективне навчання націлене на усвідомлення студентами важливості риторичної підготовки та охоплює лекції, дискусії, конференції тощо. Кооперативне – спрямоване на розвиток риторичних знань, умінь і навичок, передбачає співпрацю в малих групах і застосування інноваційних методів і технологій (мозковий штурм, проекти тощо). Тренінгове – актуалізує набуті знання у практичній площині завдяки проведенню тренінгів (розвиток культури мовлення, декламування, виголошення промов тощо). Професійно ситуативне навчання підвищує риторичні навички, адаптуючи їх до практичної діяльності за фахом (моделювання ситуацій, ділові ігри) (Залюбівська, 2014: 216).

Формування риторичної компетентності майбутніх фахівців потребує застосування сучасних методів і впровадження у ЗВО інноваційних освітніх технологій, які умовно поділяються на особистісно орієнтовані, когнітивно орієнтовані та діяльнісно орієнтовані. Методика риторичної підготовки студентів поєднує сучасні інтерактивні технології відповідно до теми і мети кожного заняття, а також діалогові, групові навчальної діяльності, інформаційно-комунікаційні, формування творчої особистості, самостійної керованої роботи студентів, гуманізації педагогічної діяльності. Зокрема, значним є риторичний потенціал таких із них: відкритий мікрофон, мозковий штурм, проблемно-пошукові діалоги, навчальні дискусії, евристичні бесіди, кейс-стаді, ігрові, проектні, риторичне портфоліо, практикуми, комунікативні тренінги, тренінги розвитку риторичної компетентності, тренінги публічного виступу тощо (Конівіцька, 2020: 12). Розглянемо найефективніші з них.

Нині набули популярності діалогові технології, пов'язані зі створенням комунікативного освітнього середовища, розширенням простору співпраці студентів із викладачем та між собою. Діалог, як відомо, є засобом побудови складних стосунків людей у різних царинах суспільного життя, зокрема в освіті. Велике значення має діалог і у професійній діяльності юриста, менеджера, психолога, архітектора тощо, оскільки саме від успішного проведення розмов, бесід, консультацій залежать результат роботи і досягнення бажаних цілей. Формування у випускників культури діалогу є одним із завдань сучасної освіти. До діалогових технологій, які доцільно використовувати на заняттях із риторики, відносять проблемно-пошукові діалоги, навчальні дискусії, евристичні бесіди, аналіз конкретних ситуацій тощо. Вони дають змогу студентам виявити активність,

навчитися прогнозувати комунікативну поведінку інших, вибрати відповідні мовленнєві засоби для досягнення комунікативної мети, розвинути пізнавальні здібності. Корисними є завдання щодо складання плану та ведення діалогів на запропоновані теми.

Для активізації навчання доцільно використовувати кейс-стаді, або конкретні навчальні ситуації (Н. Криштоф, Г. Сагач, Ю. Швалб). Такі заняття дають змогу студентам відчувати свою успішність, інтелектуальну спроможність, навчитися бути демократичним, комунікувати з іншими, критично мислити.

Значно зросла роль ігрових технологій професійно-ситуативного навчання, що обіймають різнопланову взаємодію викладача та студентів за допомогою реалізацію запропонованого сюжету. Ділова гра є ефективною у процесі навчання риторики, адже виконує декілька функцій, зокрема навчальну (дає змогу отримати знання, сформулювати вміння та навички), виховну (впливає на поведінку, формує почуття та переконання, культуру спілкування), розвивальну (сприяє розвитку самостійності, самокритичності, пам'яті, уваги, формує світогляд). Застосування гри сприяє зняттю психологічного напруження, підвищенню мотивації, розвитку інтересів і пізнавальних можливостей студентів, їхньому прагненню до креативності, творчої самореалізації. Елементи гри можна організувати на кожному практичному занятті з риторики, проте повноцінна реалізація ігрової діяльності в освітньому процесі передбачає кропітку підготовку викладача та сумлінну, завзяту роботу студентів.

Продуктивні заняття з риторики відбуваються із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій: комп'ютерних навчальних програм (мультимедійні електронні освітні ресурси), створення презентацій (PowerPoint, Prezi), телекомунікаційних і мультимедійних проектів, використання Інтернет-сервісів і ресурсів, навчання мови у віртуальному середовищі (чати, форуми, блоги, вебінари, подкасти) тощо. Застосування ІКТ сприяє унаочненню, урізноманітнює й інтенсифікує навчання.

Зазначимо, що обґрунтоване впровадження інноваційних технологій, зокрема діалогових, ігрових, створення комунікативних ситуацій, використання ІКТ підвищують мотивацію студентів до професійної підготовки, сприяють розвитку зацікавленості, стимулюють до риторичної діяльності, дають змогу, з одного боку, індивідуалізувати навчання, надаючи можливість кожному вибрати власну мовленнєву поведінку, з іншого – створю-

ють обставини для розвитку групової активності, розвиваючи здатність знаходити спільне рішення, виховувати командні та лідерські якості. Досвід реалізації розглянутих технологій переконує в їх продуктивності для розвитку таких риторичних умінь: правильно спланувати своє мовлення; знайти адекватні для змісту мовленнєві засоби; швидко, оперативно та правильно орієнтуватися в умовах спілкування; постійно відчувати і підтримувати зворотний зв'язок у процесі виступу; володіти невербальними засобами спілкування; налагоджувати комунікативний контакт тощо. Застосовані в комплексі з традиційними інноваційні технології сприяють формуванню риторичної компетентності майбутніх фахівців, що є однією зі складових частин комплексної підготовки особистості, готової до виконання своїх професійних обов'язків. Загалом сучасні технології вивчення риторики сприяють динамічному й міцному засвоєнню матеріалу, урізноманітнюють викладення та опрацювання інформації й оптимізують освітній процес.

Важливою умовою ефективності професійної підготовки в закладі вищої освіти відповідно до гуманістичної парадигми є особистісна орієнтованість освітнього процесу, спрямована на те, щоб кожний студент став повноцінним, самодостатнім, гармонійним, творчим суб'єктом пізнання та фахової діяльності. З огляду на це, педагоги повинні не лише бути компетентними у своїй дисципліні та спроможними поділитися власними знаннями і вміннями, а й володіти освітніми технологіями, що забезпечують залучення студентів до навчальної аудиторної, самостійної та науково-дослідницької роботи. Упровадження інноваційних технологій у риторичну підготовку потребує викладачів-дослідників, що володіють системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до самовдосконалення. Принципово нові педагогічні ідеї та положення вимагають переорієнтації навчально-методичної роботи на пошук, розроблення та впровадження інноваційних шляхів розвитку всіх складників риторичної освіти, вироблення в середовищі вищої школи нового педагогічного мислення.

Висновки. Отже, риторична підготовка є важливою для професійної освіти, досягнення конку-

рентоспроможності та самореалізації майбутніх фахівців соціономічного профілю, сфера діяльності яких належить до підвищеної мовленнєвої відповідальності, а бездоганне володіння словом є ознакою професійної кваліфікації. Опанування теорії риторики і практичного досвіду застосування набутих знань та умінь дасть їм змогу в подальшому вирішувати низку важливих професійних завдань завдяки розвиненим умінням: ведення дискусії та переконання як основного виду взаємодії фахівців із колегами і клієнтами; подолання комунікативних бар'єрів і, як наслідок, формування контактності та налагодження комфортного середовища професійного спілкування; опанування вербальних і невербальних засобів комунікації та переконання; засвоєння інструментів мовленнєвого впливу; оволодіння навичками самопрезентації, публічного виступу тощо. При цьому випускники, які здатні застосовувати риторику у власній діяльності, зможуть ефективно працювати за фахом незалежно від локальної чи глобальної пертурбації на ринку праці, знаходити рішення у складних життєвих ситуаціях.

Одним зі шляхів удосконалення риторичної підготовки є впровадження інноваційних освітніх технологій у ЗВО. Передусім це інтерактивні, діалогові, ігрові, тренінгові, кейс-стаді, інформаційно-комунікаційні, самостійної керованої роботи студентів тощо. Викладачі риторики мають досконало володіти цими технологіями, що забезпечують активне залучення майбутніх фахівців до навчальної, науково-дослідницької та самостійної діяльності, збільшують потенціал риторики, роблять більше індивідуалізованим як навчання, так і сприйняття ораторського мистецтва у цілому.

Важливими напрямками подальшого наукового пошуку є такі: вивчення й імплементація кращого зарубіжного досвіду риторичної підготовки фахівців; можливості ІКТ й електронних освітніх ресурсів у мовленнєвій підготовці бакалаврів і магістрів; науково обґрунтоване оновлення навчально-методичного комплексу риторичної підготовки майбутніх фахівців різного профілю. Потребує тривалої науково-дослідної апробації комплекс інноваційних освітніх технологій формування та розвитку риторичної компетентності студентів ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богославец Л. П. Особливості викладання риторики у технічному університеті. *Вісник КНУТД*. 2012. № 4. С. 233–236.
2. Залюбівська О. Б. Педагогічна модель формування риторичної культури майбутніх викладачів технічних університетів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2014. Вип. 39. С. 214–219.
3. Каніболоцька Л. Модель формування риторичної компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. *Наукові записки. Серія «Педагогіка»*. 2016. № 3. С. 136–142.

4. Конівіцька Т. Я. Формування риторичної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2020. 20 с.
5. Косинец А., Дынич В. Инновационное образование – главный ресурс конкурентоспособной экономики государства. *Беларусь сегодня*. 2008. № 205. С. 11–14.
6. Косянчук С. Самооцінка як регуляторна функція у сфері риторичної діяльності. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 4. С. 34–39.
7. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2003. 311 с.
8. Онуфрієнко Г. С. Риторика : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 592 с.
9. Риторичний практикум : навчальний посібник / З. Й. Куньч та ін. Львів : НУ «ЛП», 2018. 199 с.
10. Ткаченко Л. П. Реалізація інноваційних педагогічних технологій у процесі вивчення курсу риторики. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 53. С. 92–102.
11. Українська мова : енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський та ін. Київ : Укр. енциклопедія, 2004. 824 с.

REFERENCES

1. Bohoslavets' L. P. Osoblyvosti vykladannya rytoryky u tekhnichnomu universyteti [Features of teaching rhetoric at the Technical University]. *Bulletin of KNUTD*, 2012, No. 4, pp. 233–236. [in Ukrainian].
2. Zalyubiv's'ka O. B. Pedagogichna model' formuvannya rytorychnoyi kul'tury maybutnikh vykladachiv tekhnichnykh universytetiv [Pedagogical model of formation of rhetorical culture of future teachers of technical universities]. *Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems: collection of scientific works*. Kyiv; Vinnytsia: TOV firma "Planer". 2014, Vol. 39, pp. 214–219. [in Ukrainian].
3. Kanibolots'ka L. Model' formuvannya rytorychnoyi kompetentnosti maybutnikh vykladachiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv [Model of formation of rhetorical competence of future teachers of higher educational institutions]. *Proceedings. Series: pedagogy*, 2016, No. 3, pp. 136–142. [in Ukrainian].
4. Konivits'ka T. Ya. Formuvannya rytorychnoyi kompetentnosti maybutnikh psykholohiv u zakladakh vyshchoyi osvity [Formation of rhetorical competence of future psychologists in higher education institutions]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv: Lviv State University of Life Safety, 2020. 20 p. [in Ukrainian].
5. Kosinets A., Dynich V. Innovatsionnoye obrazovaniye – glavnyy resurs konkurentosposobnoy ekonomki gosudarstva [Innovative education – the main resource of the competitive economy of the state]. *Belarus today*, 2008, No. 205, pp. 11–14. [in Russian].
6. Kosyanchuk S. Samoootsinka yak rehulyatorna funktsiya u sferi rytorychnoyi diyal'nosti [Self-esteem as a regulatory function in the field of rhetorical activity]. *Ukrainian language and literature at school*, 2009, No. 4, pp. 34–39. [in Ukrainian].
7. Mats'ko L. I., Mats'ko O. M. Rytoryka: navch. posib. [Rhetoric: textbook manual]. Kyiv: Vyshcha shkola, 2003. 311 p. [in Ukrainian].
8. Onufriyenko H. S. Rytoryka: navch. posib. [Rhetoric: textbook]. Kyiv: Tsentr navchal'noyi literatury, 2008. 592 p. [in Ukrainian].
9. Kun'ch Z. Y., Horodylovs'ka H. P., Turchyn Ya. B., Lytvyn O. H., Kharchuk L. V., Holubinka N. I., et al. Rytorychnyy praktykum [Rhetorical workshop]. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House, 2018. 199 p. [in Ukrainian].
10. Tkachenko L. P. Realizatsiya innovatsiynykh pedagogichnykh tekhnolohiy u protsesi vyvchennya kursu rytoryky [Implementation of innovative pedagogical technologies in the process of studying the course of rhetoric]. *Pedagogy and psychology*. 2016, Vol. 53, pp. 92–102. [in Ukrainian].
11. Ukrayins'ka mova: entsyklopediya [Ukrainian language: encyclopedia]. V. M. Rusaniv's'kyy, O. O. Taranenko, M. P. Zyblyuk, et al. (Ed.). Kyiv: Ukrayins'ka entsyklopediya, 2004. 824 p. [in Ukrainian].